

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Deres ref.:

Vår ref. (saksnr.):
22/4042 - 1

Saksbeh.:
Nadja Hindhammer, 915 59 767

Dato:
22.11.2022

Søknad nasjonalt kompetansesenter

Oslo kommune søker herved Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) om at Helsestasjon for kjønn og seksualitet (HKS) gis status som nasjonalt kompetansesenter.

Oslo kommune har over år jobbet aktivt med å øke annerkjennelsen av kjønns- og seksualitetsmangfold og for å sikre likeverdige tjenester til personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Gjennom HKS har Oslo kommune opparbeidet seg solid kompetanse på fagområdet, og tjenesten er sentral i arbeidet med å bidra til økt aksept for- og kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold både i kommunens tjenester, hos samarbeidsaktører og blant Oslos befolkning. I 2020 vedtok Oslo bystyre "Stolt og fri"-handlingsplan for kjønn-, kjønnsuttrykk og seksualitetsmangfold og et samlet bystyre legger her til grunn at kompetansen ved HKS ikke bare bør komme Osloborgere som bryter med normer for kjønn og seksualitet til gode, men hele Norges kjønns- og seksualitetsmangfold.

Kort om helsestasjon for kjønn og seksualitet

Helsestasjon for kjønn og seksualitet (HKS) i Oslo er en tverrfaglig, byomfattende helsetjeneste med spesialkompetanse på kjønns- og seksualitetsmangfold. HKS ble opprettet i 2002 med formål om å bidra til å jevne ut helseforskjeller mellom minoritets- og majoritetsbefolkning på LHBT-feltet. HKS gir i dag tjenester til mennesker i alderen 0–30 år, men har kompetanse til å utvide arbeidet med målgruppen i et livsløpsperspektiv. HKS tilbyr primært psykososiale og terapeutiske samtaler innenfor et bredt spekter av temaer innen kjønn- og seksualitetsmangfold.

Tjenesten samarbeider tett med andre relevante aktører, som skole, skolehelsetjeneste, spesialisthelsetjeneste, fastleger, pasient- og brukerorganisasjoner. I tillegg brukes mye av HKS sin kapasitet på ulike former for undervisning og informasjonsdeling, både lokalt i Oslo og nasjonalt. På grunn av mangel på tilgjengelig kompetanse og hjelpetilbud andre

steder for personer med kjønnsinkongruens, erfarer HKS størst pågang fra personer med kjønnsinkongruens eller deres nærmeste, samt helsepersonell som søker informasjon eller samarbeid. HKS har som konsekvens av dette videreutviklet egen kompetanse og tilbud til denne målgruppen. I den forbindelse tilbys også kartlegging for oppstart av kjønnsbekreftende hormonbehandling ved HKS – tilbudet gis i tråd med nasjonale og internasjonale føringer for helsehjelp til personer med kjønnsinkongruens og internasjonale medisinske retningslinjer. Det tilbys også gruppesamtaler for denne målgruppen.

HKS er tverrfaglig og teamet består i dag av to psykologspesialister, to helsesykepleiere, to vernepleiere, en transkompetent lege, en lege/professor i sexologi og en endokrinolog (hormonspesialist, med sertifisering fra World Professional Association for Trans Health – WPATH) i ulike stillingsbrøker. Alle terapeutiske faggrupper har en formalisert sexologisk videreutdanning fra Universitetet i Agder, og er sertifisert av Nordic Association for Clinical Sexology (NACS); de får månedlig veiledning av en anerkjent, ekstern klinisk sexolog/psykiater. HKS er byomfattende, driftes av Bydel Grünerløkka og ligger i den parlamentariske ansvarslinjen til byråden for oppvekst og kunnskap.

Tverrfaglig sexologisk spisskompetanse på minoriteter – undervisning, opplæring og samarbeid

HKS har utviklet seg til en høyspesialisert lavterskeltjeneste over de siste 20 årene. Den formaliserte sexologiske utdannelsen som kreves av alle terapeuter, omfatter kunnskap om både kjønn og seksualitet, begge deler er inkludert i det engelske begrepet sex, og er som sådan integrerte deler av faget *sexology*. Mange NACS-godkjente sexologer i Norge arbeider alene i andre fagmiljøer (på DPS'er, legekontor, helsestasjoner eller barnevern, for eksempel). Det finnes få sexologiske fellesskap, og blant de er HKS unik, i at det arbeides med fokus på minoriteter innen kjønn og seksuelt mangfold, med økende grad av fokus på kulturelle minoriteter og funksjonsvarianter. HKS er også unikt i måten de arbeider på: terapeutisk, med enkelte legetjenester, med hjelpemidler, og ikke minst med undervisning og opplæring. Alt dette som en offentlig institusjon med lav terskel for tilgjengelighet for målgruppene.

Tidligere brukte HKS en større andel av sine ressurser på undervisning og opplæring av andre fagfolk. Dette er fremdeles en viktig del av HKS sitt virke, men i dag prioriteres det hardt i når og hvor undervisning kan gis, på grunn av stor pågang av klienter.

Undervisningsprosjekter som har blitt prioritert i 2021 og 2022, har vært støttet med midler fra Helsedirektoratet og Konfliktrådet. Dette gjelder undervisning av fastleger i tematikk innen kjønns- og seksualitetsmangfold, delvis gjennom å utvikle et eget kurs i samarbeid med Senter for kvalitet i legetjenester – SKIL (<https://www.skilnet.no/kurs/shl/> disse kursene krever betaling og er dermed ikke lett

tilgjengelige), og delvis gjennom direkte undervisning av de mange fastleger som tar kontakt med HKS for å kunne hjelpe egne pasienter bedre.

Et annet prioritert prosjekt, er «Spør først», et helhetlig undervisningsopplegg for barn og ungdom som har som mål å forebygge seksuelle overgrep og fremme en positiv og trygg seksualitet. Undervisningen gis av HKS og er forankret i skolehelsetjenesten med ønske om tett samarbeid med lærere og inkluderer også egen informasjon til foreldre (se www.spørførst.no). «Spør først» er pilotert og rullet ut i Oslo kommune. En rekke andre kommuner har ønsket dette tilbudet til seg. Høsten 2022 har to nabokommuner (Asker og Bærum) kunnet stille midler til rådighet for å frikjøpe prosjektleder, både for å undervise om «Spør først», men også om temaet kjønnsmangfold for skolehelsetjenesten og for andre lokale tilbud rettet mot barn og unge.

Videre drifter HKS den nasjonale tjenesten iChatten, en digital hjelpetjeneste til både innbyggere og tjenesteytere hvor man kan henvende seg for informasjon, råd og veiledning knyttet til kjønn og kjønnsidentitet. Dette bidrar til at flere enn Oslos innbyggere kan dra nytte av kompetansen ved HKS.

Foruten disse satsningsområdene, ønsker HKS å kunne tilby kompetanseheving knyttet til kjønn og seksualitetsmangfold for det øvrige hjelpeapparatet. Når tid og ressurser tillater det, har HKS takket ja til invitasjoner til skoler, DPS'er, BUP'er, ulike helseutdanninger, samt helseinstitusjoner som boliger, tjenesten samarbeider med SRHR-nettverket og en rekke organisasjoner, og inviterer disse til undervisning på fagfeltet i Oslo kommune. På grunn av kommunal tilhørighet og begrenset kapasitet, må HKS si nei til mange henvendelser fra profesjonelle aktører, spesielt når disse kommer fra aktører utenfor Oslo kommune. På daglig basis avviser HKS også enkeltindivider bosatt utenfor Oslo kommune som henvender seg. Det finnes ingen aktører med tilsvarende kompetanse å henvise til i andre kommuner.

Særskilt om tilbudet til personer med kjønnsinkongruens

I 2020 skjedde et internasjonalt paradigmeskifte knyttet til forståelse av kjønn og seksualitet. WHOs internasjonale diagnosemanual ICD-11 ble publisert med en friskmelding av diagnosen «transseksualisme» som var forankret i kapitlene om psykiske sykdommer og lidelsen ble fjernet. I stedet kom diagnosen «kjønnsinkongruens» under kapittel om seksuell helse, med en kort forklaring: kjønnsinkongruens er ingen sykdom eller forstyrrelse, men en naturlig del av det menneskelige mangfoldet. Denne diagnosen ble også anerkjent av Helsedirektoratet i 2020 (Nasjonal faglig retningslinje for kjønnsinkongruens). Anerkjennelse av kjønnsmangfoldet er derfor et premiss for å gi forsvarlig helsehjelp. WHO har valgt å kode tilstanden kjønnsinkongruens for å anerkjenne målgruppens behov for tilgang til helsehjelp. Diagnosen kjønnsinkongruens er nå knyttet til tilstander innenfor seksuell helse. Samtidig erfares den sexologiske

spesialkompetansen som mangelfull i hjelpeapparatet. Hjelpeapparatet er derfor i dag i liten grad tilrettelagt for å møte transbefolkningen med utgangspunkt i denne diagnoseendringen.

Det er tverrpolitisk enighet i Oslo om at helsetilbudet til personer med kjønnsinkongruens er vesentlig mangelfullt og det knytter seg stor bekymring til konsekvensene av dette. Liv kan gå tapt og livskvaliteten til en allerede utsatt gruppe kan forringes vesentlig som følge av et mangelfullt tilbud nasjonalt. Behandlingsbehovet knyttet til kjønnsbekreftende behandling varierer fra person til person. Interesserorganisasjoner fremhever et stort behov for kunnskapsbasert informasjonsdeling og for åpne og utforskende samtaler med helsepersonell for at den enkelte skal kunne ta informerte valg. HKS rapporterer om klienter som flytter til Oslo for å få tilgang til god støtte. I dag blir HKS kontaktet av helsepersonell fra hele landet som ønsker kunnskap både om hvordan helsesystemet fungerer for denne gruppen, hva de selv kan tilby, og hvordan de selv skal møte mennesker med kjønnsinkongruens ut ifra samme organisatoriske modell.

Når det gjelder kunnskapsgrunnlaget for HKS sin praksis, er det bygget på de samme internasjonale faglige standarder for behandling og helseomsorg for transseksuelle, transpersoner og personer som ikke er kjønnsnormative, som ICD-11 og SOC-8 (Standards of Care, oppdatert med 8. versjon i 2022, fra World Association for Trans Gender Health, WPATH) som Helsedirektoratets nasjonale faglige retningslinje for kjønnsinkongruens bygger på. Det tverrfaglige teamet deltar aktivt på nasjonale og internasjonale konferanser innen sine fagfelt, det sexologiske feltet og ikke minst kjønns-helsefeltet, og holder seg jevnlig oppdatert på forskning og publikasjoner på feltet, samt debattene i våre naboland. Tjenesten samarbeider også tett med pasient- og brukerorganisasjoner.

På samme måte som HKS tar imot henvendelser fra andre instanser når de har spørsmål om kjønn og seksualitetsmangfold, er det en etablert praksis hos HKS å henvise videre og samarbeide tett med spesialisthelsetjenesten ved vurdering av behov for ytterligere hjelpetiltak, som psykopatologi, kognitive utfordringer, kirurgi etc.

Tema som kjønn, seksualitet og seksuelle grenseoverskridelser kan erfares som vanskelig, forstyrrende eller tabubelagt å snakke om, også for helsepersonell. Disse temaene er fremdeles ikke en del av de ulike grunnutdanningene for helsepersonell, og det vil ta lang tid før det blir en integrert del av kunnskapen på helseinstitusjoner rundt i landet. Det er derfor naturlig at mange henvender seg til HKS for å få mer informasjon.

Helsehjelp på nasjonalt nivå

Ifølge Nasjonal retningslinje for kjønnsinkongruens, er det et mål å desentralisere helsehjelpen. Retningslinjen skiller mellom lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Oslo kommune representerer i denne sammenhengen det lokale nivået, og er ansvarlig for allmennhelsetjenestene, herunder både fastleger og helsestasjoner, samt ulike lavterskel helsetilbud. For at retningslinjen skal virke etter intensjonen er det nødvendig at de ulike tjenestenivåene fungerer som en helhetlig og sammenhengende tiltakskjede hvor tilbud og praksis bygger på en kunnskapsbasert tilnærming i tett dialog med den det gjelder. I både stat og kommune er LEON-prinsippet bærende for all helsehjelp; behandling og utredning skal skje på Lavest mulig Effektive Omsorgs Nivå.

Oslo kommune mener det er bekymringsfullt at helseregionene ikke i tilstrekkelig grad har opparbeidet seg kompetent nok helsehjelp til personer med kjønnsinkongruens som korresponderer med at tilstanden ikke lenger defineres som en psykiatrisk diagnose. Videre er det bekymringsfullt at operasjonalisering av de regionale sentrene for kjønnsinkongruens trekker ut i tid slik at viktig og nødvendig helsehjelp blir satt på vent. Kommunen mener videre det er uakseptabelt at Nasjonal behandlingstjeneste for kjønnsinkongruens, som har monopol på høyspesialisert behandling fremdeles opererer med en praksis som er utdatert og ikke i henhold til oppdatert kunnskap på fagområdet.

NBTK har ikke ønsket å la regionene eller 1. linjen, overta noen del av kartlegging/diagnostisering eller medisinsk behandling, inkludert lavspesialisert behandling som hormonbehandling og toppkirurgi, som er behandlinger som medisinsk forsvarlig kan ivaretas på andre nivåer av helsesystemet. Det er videre et brudd på helserettighetene til personer med kjønnsinkongruens når NBTK stiller krav om utredning av BUP/DPS før de tar imot henvisninger, til tross for at ICD-kodeverket og Nasjonale retningslinjer er endret. Kommunen er gjort kjent med at BUP og DPS ikke prioriterer denne gruppen med mindre de har en psykisk lidelse, da kjønnsinkongruens i seg selv ikke gir rett til helsehjelp i spesialisthelsetjenesten jfr. prioriteringsveilederen og pakkeforløpet. Dette gir høy risiko for at mennesker opplever å bli stående fast mellom instanser i systemet.

Dette er personer som generelt skårer lavt på levekårsundersøkelser og hvor mange er i en sårbar livssituasjon. Uavhengig av HKS sin eventuelle status som nasjonalt kompetansesenter, er dette en problemstilling staten må håndtere ved å sikre en kunnskapsbasert praksis som er i tråd med både retningslinje og internasjonale diagnosemanualer.

Oslo kommune søker om nasjonalt kompetansesenter

HKS har over 20 år bygget opp en særskilt kompetanse på kjønns- og seksualitetsmangfold. Tverrfagligheten, kontinuiteten i tilbudet, tett samarbeid med både målgruppene, andre helseaktører og interesseorganisasjoner, har gitt HKS en solid

mengdetrening og kunnskaper om beste praksis i møte med personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. I mangel av andre offentlige hjelpetilbud, særlig hva angår personer med kjønnsinkongruens, har HKS tatt hjelpebehovene på alvor, anerkjent og systematisk jobbet for å ivareta disse etter LEON -prinsippet. HKS er derfor ingen tradisjonell helsestasjonstjeneste og tjenestens navn kan være noe misvisende – til tross for at de er definert som en lavterskel helsetjeneste til unge under 30 år, er deres funksjon allerede i dag etablert som et type kompetansesenter som praktiserer myndighetskrav.

Et samlet bystyre i Oslo mener det er behov for et nasjonalt kompetansesenter med spisskompetanse på kjønns- og seksualitetsmangfold, og ber staten vurdere å gi HKS status som nasjonalt kompetansesenter.

Oslo kommune ber staten særlig vektlegge følgende 3 forhold i vurderingen av søknaden:

- *HKS har opparbeidet seg betydelig mengdetrening, kunnskap og kompetanse gjennom 20 år når det gjelder kjønns- og seksualitetsmangfold, denne bør tilkomme personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet, uavhengig av alder, i hele Norge.*
- *Betydningen av å ha sexologisk kompetanse i utforsking og bekrefting av menneskers kjønnsidentitet på lavterskelnivå i et folkehelseperspektiv.*
- *Helseregionene er betydelig forsinket med å utvikle og operasjonalisere et faglig forsvarlig tilbud til personer med kjønnsinkongruens. HKS fungerer per i dag som et kompetansesenter, og vil med nasjonal status kunne dele sin kliniske og desentraliserte erfaring med regionsentrene slik at disse kan utvikle et desentralisert tilbud etter intensjonene.*

Oslo kommune stiller gjerne i et møte for samtale om mulighetsrom, eventuell innretning og veien videre.

Med vennlig hilsen

Sunniva Holmås Eidsvoll
byråd

Kopi til:
Byrådsavdeling for arbeid, integrering og sosiale tjenester
Byrådsavdeling for helse, eldre og innbyggertjenester
Helsedirektoratet

